

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო www.mof.gov.ge;
2. საქართველოს ეროვნული ბანკი www.nbg.gov.ge;
3. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური www.statistics.ge;

REFERENCES:

1. Ministry of Finance of Georgia www.mof.gov.ge;
2. National Bank of Georgia www.nbg.gov.ge;
3. National Statistics Office of Georgia www.statistics.ge;

**INNOVATIVE FINANCIAL INSTRUMENTS TO SUPPORT
SMALL BUSINESSES**

Nikoloz Tatishvili

PhD student, GTU

RESUME

The small enterprises play an important role in the economy of any country, which is expressed by many factors: they do not need large start-up investments, complement the market niches that are not attractive for medium and large businesses due to their small capacity. Providing an important part of employment for the economically active population, facilitating the formation of a competitive environment and establishing equilibrium on the market are key issues.

Many innovative technologies have been developed and developed by small enterprises. However, they have little financial stability, and they need a special approach from credit banks on commercial banks. This is especially true for innovative projects developed by small business enterprises.

Keywords: innovation, small enterprise.

**მონეტარული და ფისკალური პოლიტიკა
ახალ ეკონომიკურ პირობებში და ფინანსურ
ტრანზაქციებზე ახალი გადასახადის დადგენის
აუცილებლობა**

ოთარი გავაშელი
სტუ დოქტორანტი

რეზიუმე

ეკონომიკური რეფორმებისა და ახალი ტიპის ეკონომიკის ფორმირების საქმეში წარმატება, მათ შორის სტრუქტურული დისპროპორციების აღმოფხვრა, მნიშვნელოვანი ხარისხით სახელმწიფოების მონეტარული და ფისკალური პოლიტიკის სრულყოფაზე, სინქრონულ და ჰარმონიულ ცვლილებებზე, დროით გამოძახილებთან მათ შესაბამისობაზე იქნება დამოკიდებული. ბიუჯეტის ქრონიკული დეფიციტის პრობლემის გადაწყვეტა არა ხარჯების ავტომატურად შეკვეცის, არამედ უფრო საბიუჯეტო შემოსავლებისა და ხარჯების ოპტიმიზაციის სიბრტყეში დევს. კერძოდ ფინანსურ ტრანზაქციებზე დამატებითი გადასახადების შემოღება, ერთი მხრივ, სახელმწიფოს განკარგულებაში არსებული რესურსების გადიდების, მეორე მხრივ, სავალუტო და ფინანსურ ბაზრებზე სპეკულაციური ოპერაციების შეზღუდვის როლს შეასრულებდა. შეთავაზებულია ფინანსურ ტრანზაქციებზე - აქციების, ობლიგაციების, საინვესტიციო ფონდების საპაიოების, ფულადი ბაზრის ინსტრუმენტების, REPO შეთანხმებების, ფასიანი ქაღალდების სასესხო ხელშეკრულებების, დერივატების გარიგებებთან მიმართებაში, ახალი გადასახადის დადგენის აუცილებლობა და მიზანშეწონილობა, რომლის გონივრული გამოყენება, ეკონომიკაზე მძლავრი გამაჯანსაღებელი ეფექტის განხორციელების შემძლე იქნება.

საკვანძო სიტყვები: ფინანსური პოლიტიკა, ფინანსური სტრატეგია, ფინანსური ინსტიტუტები, ფინანსური რესურსები, საგადასახადო დაგეგმვა.

ეკონომიკურ რეფორმების წარმატება, მათ შორის სტრუქტურული დისპროპორციების აღმოფხვრა, მნიშვნელოვანი ხარისხით ფულად-საკრედიტო (მონეტარული) და საბიუჯეტო-საგადასახადო (ფისკალური) პოლიტიკის სრულყოფაზე, დროით გამოძახილებთან მათ შესაბამისობაზე იქნება დამოკიდებული. უდიდესი დეპრესიის დროს კრიზისის დაძლევაზე მიმართული ეფექტური და მუქარების ადექვატური ფულად-საკრედიტო (მონეტარული) პოლიტიკის არარსებობამ, სიტუაცია მნიშვნელოვნად გაართულა, კერძოდ, საბანკო სისტემის პრაქტიკული კოლაფსი გამოიწვია. როგორც პროფესორი ი. კოვზანაძე თავის ნაშრომში მიუთითებს, ისტორიული გამოცდილების გათვალისწინებით და ფინანსური სექტორისა და მთლიანობაში ეკონომიკის მხარდაჭერის მიზნით, მონეტარული ხელისუფლებები ბოლო დროს აქტიურად იყენებდნენ ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის სხვადასხვა ინსტრუმენტებს, როგორიცაა: სავალდებულო სარეზერვო განაკვეთის გარკვეული პერიოდით მნიშვნელოვნად შემცირება, რეფინანსირების განაკვეთის უპრეცედენტოდ დაბალი განაკვეთები, აქტივების გამოსყიდვის მასშტაბური პროგრამები, ცენტრალიზებული კრედიტების სხვადასხვა ფორმების ჩართვა (1, გვ. 237 - 242). როგორც კრიზისების ცნობილი მკვლევარი ნ. რუბინი აღნიშნავს, „გადარჩენითი ოპერაციების მასშტაბი უკვე არც პრეტენდენტებს, არც ეროვნულ საზღვრებს არ ცნობდა, რამდენადაც ბრძოლაში საერთაშორისო სავალუტო ფონდი (სსფ) ჩაერთო, ხოლო ფედერალური რეზერვების სისტემამ (ფრს) უცხოეთის ცენტრალური ბანკებისა და მთლიანად სამყაროს კორპორაციების დოლარებით მომარაგების განხორციელებით, ფაქტიურად მათი დაკრედიტება დაიწყო. აღნიშნული ისტორიაში თუ არა, თანამედროობის ყველაზე მასშტაბური ფინანსური გადარჩენითი ოპერაცია იყო“. ამავე დროს აღნიშნულმა გადარჩენითმა ოპერაციამ, მსხვილი ფინანსური ინსტიტუტების გადარჩენაში ავტომატიზმის გამოყენებით, მორალური ბოროტმოქმედებების სახით გვერდითი მოვლენებიც გამოიწვია.

სამომავლოდ მონეტარულმა ხელისუფლებებმა, ალბათ,

ყოველთვის მთლიანობაში უკვე გამოყენებული ანტიკრიზისული ინსტრუმენტარები უნდა გამოიყენონ, მაგრამ, ფულად-საკრედიტო (მონეტარულმა) პოლიტიკამ, უპირველეს ყოვლისა, პრევენციულობის როლი უნდა შეასრულოს, ანუ დაგროვებადი დისპროპორციების შენელება უნდა განახორციელოს. მონეტარულმა ხელისუფლებებმა ბანკებზე კრედიტების მიწოდებით, საპროცენტო განაკვეთების, უზრუნველყოფის ხასიათისა და სხვა პირობების მეშვეობით საკრედიტო ორგანიზაციების სტიმულირება უნდა მოახდინონ, უპირველეს ყოვლისა, საკუთარი ტრადიციული და საზოგადოებისათვის მეტად მნიშვნელოვანი ფუნქციების შესრულებასთან მიმართებაში, ისეთები როგორიცაა ანგარიშსწორებები, ანაბრების აკუმულაცია და დაკრედიტება. ასევე აუცილებელია განვითარების ინსტიტუტების, როგორც ეროვნულის, ასევე რეგიონულისა და საერთაშორისოს მიმართებითაც მეტი რესურსები იქნეს მიმართული. ისეთი ინსტიტუტებისათვის, როგორიცაა ევროპული სტაბილიზაციური მექანიზმი, საერთაშორისო სავალუტო ფონდი, მსოფლიო ბანკი, განვითარების რეგიონალური ბანკები, რესურსების, უფლებამოსილებებისა და გამოყენებადი ინსტრუმენტების გაზრდა, უეჭველად, მდგრად და სტაბილიზაციურ ზრდას შეუწყობდა ხელს.

ახალი ტიპის ეკონომიკის ფორმირების საქმეში წარმატება სახელმწიფოების ფულად-საკრედიტო (მონეტარულ) და საბიუჯეტო-საგადასახადო (ფისკალურ) პოლიტიკაში სინქრონულ და ჰარმონიულ ცვლილებებზე იქნება დამოკიდებული. ფინანსური (ფისკალური) პოლიტიკის სფეროში ძალიან მნიშვნელოვანია ბოლო წლებში ქვეყნების უმეტესობაში სახელმწიფო ფინანსების გაჯანსაღებაზე მიმართული კურსი იქნეს გაგრძელებული. მიუხედავად მიღებული ზომებისა, ბიუჯეტის დეფიციტისა და სახელმწიფო ვალის შემცირება, განსაკუთრებით აღნიშნული მოვლენის მასშტაბების გათვალისწინებით, მეტად აქტუალურ ამოცანად რჩება. ასე, მაგალითად, საერთაშორისო ანგარიშსწორებების ბანკის მონაცემების მიხედვით, 2013 წლის ივნისის მდგომარეობით, მსოფლიო ფინანსურ ბაზარზე მიმოქცევადი

სახელმწიფო ფასიანი ქაღალდების მოცულობამ 43 ტრილიონი დოლარი შეადგინა და 2007 წლიდან იგი 80%-ითაა გაზრდილი.

ბიუჯეტის ქრონიკული დეფიციტის პრობლემის გადანეჭვით, მრავალი ექსპერტების თვალსაზრისით, არა ხარჯების ავტომატურად შეკვეცის, არამედ უფრო საბიუჯეტო შემოსავლებისა და ხარჯების ოპტიმიზაციის სიბრტყეში დევს. თუ საუბარია ბიუჯეტის საშემოსავლო ნაწილისა და საგადასახადო პოლიტიკის შესახებ, მაშინ მნიშვნელოვანია ბიუჯეტის გადამანაწილებელი როლი იქნეს შენარჩუნებული, ხოლო რიგი მიმართულების მიხედვით კი - გაძლიერებულიც, რაც ისეთი სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების გადანეჭვისათვის საკმარისი რესურსების არსებობის შესაძლებლობას იძლევა, როგორცაა მოსახლეობის შემოსავლებისა და რეალური მყიდველობითი მოთხოვნის შემცირება, რომელმაც ბოლო ათწლეულში რეგიონებისა და ქვეყნების განვითარების დონეში შემოსავლების განსხვავებები უფრო გააძლიერდა.

რეზერვები სახელმწიფო შემოსავლების ამალგებისათვის, უეჭველად, არსებობს, რამდენადაც, მაგალითად, აშშ-ში 1950-იან და 1960-იან წლებში მაღალ შემოსავლებზე გადასახადებმა 91% მიაღწია, ხოლო დღეისათვის იგი 35% არ აჭარბებს (3, გვ. 58). გარდა ამისა, ფინანსური სექტორისათვის, **კერძოდ ფინანსურ ტრანზაქციებზე დამატებითი გადასახადების შემოღების ირგვლივ საკმაოდ მწვავე დისკუსია მიდის, რომელთა ჩამოყალიბება, ერთი მხრივ, სახელმწიფოს განკარგულებაში არსებული რესურსების გადიდების, მეორე მხრივ, სავალუტო და ფინანსურ ბაზრებზე სპეკულაციური ოპერაციების შეზღუდვის როლს შეასრულებდა.**

პირველად ფინანსურ ტრანზაქციებზე გადასახადის იდეა ჯ.მ. კეინსის მიერ იყო შეთავაზებული, ხოლო 1972 წელს იგი ეკონომიკაში ნობელის პრემიის ლაურიატმა ჯ. ტობინმა კვლავ წამოიწია, და ყველა **ტრანსმოსაზღვრე ოპერაციების ბრუნვიდან აღნიშნულ გადასახადს 0,05-დან 1%-მდე სიდიდით დადგენას გვთავაზობდა.** გლობალური კრიზისის დროს აღნიშნულმა იდეამ პოლიტიკოსების დონეზეც საკმაოდ ფართე მხარდაჭერა

მიიღო. 2011 წლიდან ასეთი გადასახადის შემოღება ევროპული კავშირის ქვეყნების პრაქტიკულ სიბრტყეშიც განიხილება, ამასთან აღნიშნული ღონისძიების მომხრეებია საფრანგეთის მაშინდელი პრეზიდენტი ნ. სარკოზი და გერმანიის ფედერალური კანცლერი ა. მერკელი. ევროპის პარლამენტის მაშინდელმა პრეზიდენტმა მ. შულცმა ასევე საკმაოდ გარკვევით გამოთქვა მხარდაჭერა ასეთი გადასახადის შემოღებასთან დაკავშირებით: „მე ფინანსურ ტრანზაქციებზე გადასახადის დადგენის დაბეჯითებითი მომხრე ვარ. მისი შემოღება დარგში, სადაც მოგება შეიძლება უზომოდ მაღალი აღმოჩნდება, მისცემს საშუალებას უფრო ნონადი შენატანი გააკეთოს ჩვენი საზოგადოების განვითარებაში, მრავალ ქვეყანაში ფინანსური სიტუაციის გაუმჯობესებაში, ასევე მისცემს შესაძლებლობას ეკონომიკური ზრდის სტიმულირებაზე სახსრების მოძიებასთან მიმართებაში. გარდა ამისა, ტობინის გადასახადი ფინანსური სპეკულაციების თავიდან აცილებაშიც დაეხმარება, რომლებიც თანამედროვე კრიზისის ერთ-ერთ ძირითად მიზეზს წარმოადგენს. იდეალურად ფინანსურ ტრანზაქციებზე გადასახადი მთელ მსოფლიოში უნდა იქნეს შემოღებული. ევროპის კავშირმა აღნიშნულზე G20-ის სხდომებზე უნდა იბრძოლოს“ (4).

ევროპული კომისიის გაანგარიშების მიხედვით, ასეთი გადასახადის განაკვეთის 0,01%-ის ოდენობით შემოღება ევროპული კავშირის ქვეყნების 57 მლრდი ევროთი უზრუნველყოფას მოახდენდა.

ევროპული კომისია 2012 წელს ოფიციალური წინადადებით გამოვიდა **ფინანსურ ტრანზაქციებზე გადასახადის შემოღების შესახებ**. გადასახადის განაკვეთი უნდა დადგენილიყო **0,1% - აქციების, ობლიგაციების, საინვესტიციო ფონდების საპაიოების, ფულადი ბაზრის ინსტრუმენტების, REPO შეთანხმებების, ფასიანი ქაღალდების სასესხო ხელშეკრულებების გარიგებებთან მიმართებაში და 0,01% - დერივატების გარიგებებთან მიმართებაში**. ამასთან, ევროპული კავშირის ცალკეულ ქვეყნებს, სურვილის შემთხვევაში, შეეძლოთ ფინანსურ ტრანზაქციებზე გადასახადის უფრო მარალი განაკვეთები დაედგინათ. დაგეგ-

მილი იყი, რომ აღნიშნული გადასახადი 2014 წელს იქნებოდა შემოღებული, მაგრამ შემდგომში მისი შემოღება უფრო გვიან ვადაზე გადაიდო.

სახელმწიფო ფინანსების გაუმჯობესებას ასევე, გადასახადების გადახდისაგან თავის არიდების ბრძოლასთან მიმართებაში პოლიტიკის შემდგომი გამკაცრებაც შეუწყობდა ხელს. ასე, მაგალითად, მხოლოდ ევროპულ კავშირში, ევროკომისიის ექსპერტების შეფასების მიხედვით, გადასახადების გადახდისაგან თავის არიდების შედეგად, ბუიჯეტის დანაკარგები ერთი ტრილიონი ევროთი ფასდება. სწორედ ამიტომ ევროპის კავშირში, ბოლო პერიოდში, ანაბრების შესახებ ინფორმაციის ავტომატურად გაცვლის გადანაცვლებაც იქნა მიღებული, საბანკო ანაბრებითან მიმართებაში პროცენტებიდან გადასახადის გადახდევინების შესახებ კანონმდებლობა გამკაცრდა. გარდა ამისა, მიიღება ძალისხმევა მსხვილი კონცერნების პრაქტიკაში ფართედ გავრცელებული, ეროვნულ კანონმდებლობაში პრობლემების გამოყენებით, მოგების გადასახადით დაბეგვრისაგან თავის აცილების შესაძლებლობების აღმოფხვრასთან დაკავშირებით. ასევე უნდა იქნას შექმნილი იმ ქვეყნების ფონდებისა და სადაზღვევო კომპანიების კლიენტურის მონაცემების ავტომატური გაცვლის სისტემა, რომლებიც ჯერჯერობით საგადასახადო „ნავსაყუდებად“ ითვლებიან. ასეთი ღონისძიება გახდება, გერმანიის ფედერალური კანცლერი ა. მერკელის მოსაზრებით, „საგადასახადო თაღლითობისა და დღემდე ჯერ კიდევ გადასახადების გადახდისაგან თავის არიდების ლეგალური ხერხების წინააღმდეგ ბრძოლის ნათელი მაგალითი“. ასევე, როგორც ა. მერკელი აღნიშნავს, „ჩვენ უნდა მივაღწიოთ იმას, რომ ფირმებმა გადასახადები გადაიხადონ იქ, სადაც რეალურად მუშაობენ (და არა სადაც იურიდიულად დარეგისტრირებული არიან). აღნიშნული საგადასახადო < ნავსაყუდებთან > ბრძოლას ითვალისწინებს“ (5).

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ 2015 წლიდან **ლუქსემბურგმა** საბანკო ინფორმაციების ავტომატურად გაცვლის სისტემაში პრაქტიკულად მიერთების თავისი მზადყოფნის შესახებ

განაცხადა. გადასახადების გადახდისაგან თავის არიდების ბრძოლასთან მიმართებაში ღონისძიებებს ავსტრიაშიც დაუჭირა მხარი. მაგრამ ძალიან მნიშვნელოვანია, როგორც მრავალი ექსპერტები აღნიშნავენ, რომ ასეთ ღონისძიებებს შვეიცარიამ, აგრეთვე ევროპული კავშირის საზღვრებს გარეთ განსაკუთრებული საგადასახადო რეჟიმიანმა ქვეყნებმაც დაუჭირონ მხარი.

საგადასახადო მოსაკრებლების ამალღების გარდა, ასევე სახელმწიფო ხარჯების ოპტიმიზაცია არის ძალიან მნიშვნელოვანი, რაც გულისხმობს მათგან ისეთების შემცირებას, რომლებიც სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე ზემოქმედებას არ ახდენენ. თუმცა ამავე დროს, ხარჯები ეკონომიკისა და სოციალური სფეროს მხარდაჭერასთან მიმართებაში, საჭირო დონეზე უნდა იქნეს შენარჩუნებული. ამასთან, პირდაპირ სახელმწიფო ხარჯებთან ერთად, მიზანშეწონილია სახელმწიფო გარანტიები და ფინანსური სტიმულირების სხვადასხვა ინსტრუმენტები, მაგალითად, საგადასახადო შეღავათები იქნეს გამოყენებული. ამასთან ერთად, საჭიროა სწორად იქნეს გაგებული, რომ „ფულად-საკრედიტო (მონეტარული) პოლიტიკის ღონისძიებებისაგან განსხვავებით, რომლებიც ცენტრალური ბანკის მიერ შეიძლება იმავდროულად, ამომრჩევლების მხრიდან ზენოლის გადალახვებს საჭიროების გარეშე იქნეს რეალიზებული, ფისკალური (საბიუჯეტო-გაგადასახადო) ღონისძიებების გადალახვა, რესურსების არაეფექტურად გახარჯვის გარდა, არაფრამდე მიმყვან დანახარჯებიან პროექტებზე უარის თქმა, გარკვეულ დროსა და გონიერებას მოითხოვს. სტიმულირების სრულყოფილ პაკეტს გაცვეთილი ინფრასტრუქტურის მოდერნიზაციის ეფექტური დაბანდებისაქენ მივყავართ და რასაც სამომავლოდ ეკონომიკურ ზრდაში საკუთარი წვლილი შეაქვს“ (2).

ამრიგად, როგორც ისტორიული, მათ შორის ბოლო წლების გამოცდილება გვიჩვენებს, ფულად-საკრედიტო (მონეტარული) და საბიუჯეტო-საგადასახადო (ფისკალური) პოლიტიკის ინსტრუმენტების გონივრული გამოყენება, ეკონომიკაზე მძლავრი გამაჯანსაღებელი ეფექტის განხორციელების შემძლეა. მაგრამ, ძალიან მნიშვნელოვანია აღნიშნული ინსტრუმენტების,

დამანგრეველი კრიზისების წარმოქმნის არდაშეებით, პრევენციულ ჭრილში გამოყენება ვისწავლოთ. კრიზისების დაძლევის სფეროში ჯერჯერობით საკმაოდ დიდი გამოცდილება არ არის დაგროვებული, მაგრამ რეალურად აღნიშნულ საკითხში ზომიერი ოპტიმიზმისათვის ყველა საფუძველი არსებობს.

ზემოთ აღნიშნულის გათვალისწინებით შემდეგი სახის **დასკვნის** გაკეთება არის შესაძლებელი:

1. ეკონომიკური რეფორმებისა და ახალი ტიპის ეკონომიკის ფორმირების საქმეში წარმატება, მათ შორის სტრუქტურული დისპროპორციების აღმოფხვრა, მნიშვნელოვანი ხარისხით სახელმწიფოების ფულად-საკრედიტო (მონეტარული) და საბიუჯეტო-საგადასახადო (ფისკალური) პოლიტიკის სრულყოფაზე, სინქრონულ და ჰარმონიულ ცვლილებებზე, დროით გამოძახილებთან მათ შესაბამისობაზე იქნება დამოკიდებული.

2. ბიუჯეტის ქრონიკული დეფიციტის პრობლემის გადაწყვეტა, მრავალი ექსპერტების თვალსაზრისით, არა ხარჯების ავტომატურად შეკვეცის, არამედ უფრო საბიუჯეტო შემოსავლებისა და ხარჯების ოპტიმიზაციის სიბრტყეში დევს. კერძოდ ფინანსურ ტრანზაქციებზე დამატებითი გადასახადების შემოღების ირგვლივ საკმაოდ მწვავე დისკუსია მიდის, რომელთა ჩამოყალიბება, ერთი მხრივ, სახელმწიფოს განკარგულებაში არსებული რესურსების გადიდების, მეორე მხრივ, სავალუტო და ფინანსურ ბაზრებზე სპეკულაციური ოპერაციების შეზღუდვის როლს შეასრულებდა.

3. შეთავაზებულია ფინანსურ ტრანზაქციებზე - აქციების, ობლიგაციების, საინვესტიციო ფონდების საპაიოების, ფულადი ბაზრის ინსტრუმენტების, REPO შეთანხმებების, ფასიანი ქაღალდების სასესხო ხელშეკრულებების, დერივატების გარიგებებთან მიმართებაში, ახალი გადასახადის დადგენის აუცილებლობა და მიზანშეწონილობა, რომლის გონივრული გამოყენება, ეკონომიკაზე მძლავრი გამაჯანსაღებელი ეფექტის განხორციელების შემძლე იქნება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. კოვზანაძე ი.- მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისის გაკვეთილები და განვითარების ახალი მოდელის ჩამოყალიბება, 2016. – 272.
2. რუბინი ნ - როგორ ვინინასწარმეტყველე კრიზისი. - მოსკოვი, «ექსმო», 2011. – ს. 244. (რუსულად)
3. რაჯანი რ. - შეცდომის ხაზები. დამალული ბზარები, ჯერ კიდევ საფრთხეს უქმნის გლობალურ ეკონომიკას. - მოსკოვი, გაიდარის ინსტიტუტის გამომცემლობა, 2011. – ს. 58. (რუსულად)
4. შულც მ. - ფინანსურ ტრანზაქციებზე გადასახადი მთელ მსოფლოში უნდა დაწესდეს, ინტერვიუ RBC daity 22. 03. 2012, www.ru.rbcdaity.ru. (რუსულად)
5. ევროკავშირი წერტილს უსვამს საბანკო საიდუმლოებებს, RBC daity 23. 05. 2013, www.ru.rbcdaity.ru. (რუსულად).

REFERENCES:

1. Kovzanadze I.K. - Lessons from the global economic crisis and the formation of a new development model, 2016. - 272. (In Russian)
2. Rubin N. - as I predicted the crisis Is. - Moscow, «Exmo», 2011. – c. 244. (In Russian)
3. Rajan R. - The lines of the fault. Hidden cracks, all still threatening the global economy. - Moscow, publishing house of the Gaidar Institute, 2011. – c. 58. (In Russian)
4. Schultz M. - Tax on financial transactions should be introduced all over the world, Interview RBC daity 22. 03. 2012, www.ru.rbcdaity.ru. (In Russian)
5. The European Union places a stake on bank secrecy, RBC daity 23. 05. 2013, www.ru.rbcdaity.ru.